

Tro, hopp och behovet av sex

ETT LIVSLÅNGT FÖRHÅLLANDE

kryddat med en kvällsmacka i köket för kärlekens skull kan våra folkära skådespelare Meta Velander och Ingvar Kjellson berätta om. Vi följde med när de repeterade och spelade Kristina Lugns skilsmässopjäsa på Stockholms stadsteater. Sedan blev det eftersnack hemma i soffan om skådespeleri och ett långt liv i tvåsamhet.

PATRIK ROSDAHL LEVER också i tvåsamhet – helt oväntat från många håll, får man nog säga.

Till vår reporter Ola Isaksson säger Patrik att han vill ha fler frågor om varför han är rullstolsburen. Och därmed få människor att förstå att man i hans situation har samma behov som andra. Inte bara hunger och törst, utan även när det gäller sex. Men det är inte enkelt att smälta för alla, ens 2012. Fördomar, oförståelse och "locket på" frodas överallt.

Läs mer på Liv & lust på sidorna 16–17.

Karin Liliedahl
karin.liliedahl@hd.se
042-489 91 43

Nästa vecka:
I HUVUDET PÅ EN FILMSKAPARE

EN TIDNING, TRE EDITIONER.

Helsingborgs Dagblad,
Nordvästra Skånes Tidningar
och Landskrona Posten

REDAKTÖR: Karin Liliedahl,
karin.liliedahl@hd.se, 042-489 91 43

REDIGERING: Eva Engwall
och Cilla Nilsson

ANSVARIG UTGIVARE: Lars Johansson,
lars.johansson@hd.se,
042-489 92 66

ANNONSFÖRSÄLJNING: Ida Sandberg,
ida.sandberg@hd.se
042-489 94 19

idag

MAT

Förnya falukorven!

4

VIN

Vi har testat månadens nyheter

6

REPORTAGE

Möt Meta Velander och Ingvar Kjellson

8

APROPÅ

...konflikten i Östkinesiska havet

13

MODE

Skinns är stort i höstmodet

14

LIV & LUST

Handikappade och sex – tabubelagt ämne

16

RESOR

Vinterns charternyheter

18

HÄLSA

Må bra med vitamin D

22

Alla människor är tatuerade nuförtiden, sa en bekant häromdagen. Det är vi otatuerade som blir unika.”

23

Bo Aurehl har varit vd för Helsingborgs Konserthus i knappt tre månader. Nu har startskottet gått för hans första konsertsäsong.

Foto: TOBIAS ANDERSSON

Text: Ann Stensman
ann.stensman@hd.se

I helgen

...ska jag

...ta färjan över till Helsingör, ta min fru under armen och flanera runt i den stad som vi stockholmare faktiskt bara åkt förbi. Vi ska inte ha några planer utan göra det som faller oss in. Här kommer vi säkert att äta något gott också.

...äter jag

...förhoppningsvis goda skaldjur och dricker ett torrt vin till, kanske i samband med någon skånsk utflykt. Vi är nyinflyttade och tycker att det är trevligt att utforska omgivningarna runt Helsingborg. Här finns massor av spännande restauranger och matställen.

...kopplar jag av

...efter en fantastisk säsongsstart. Jag umgås med familjen och vänner. Jag kommer också att tillbringa någon tid på gymmet. Det är så klart jobbigt men samtidigt avkopplande. Det är likadant med arbetet. Det blir några timmar varje helg men det är inte särskilt betungande.

18

4

LIV & LUST. Är det okej att hjälpa en person med funktionsnedsättning att onanera? Vad hade du själv velat få för hjälp om du råkade ut för en olycka och plötsligt inte kunde röra dina armar? Skillnaderna på vilken hjälp och stöd som erbjuds är stora i Danmark och Sverige och mellan boenden. Och frågan är ofta tabu.

Sex utan hinder

Patrik Rosdahl kämpar mot fördomarna

Patrik Rosdahl tändder en cigarett och drar ett djupt bloss. Han blickar ut mot en rad höga buskar som precis täcker utsikten mot Öresund vid handikappbadet i utkanten av stadsdelen Limhamn i Malmö.

Patrik är rullstolsburen och har begränsad rörlighet. Han föddes med ryggmärgsbräck och vattenskalle och har under senare år utvecklat epilepsi. Han möts ofta av fördomar. Allt från att han inte kan prata till att folk inte tänker på att han har ett sexliv. För några år sedan bodde han på gruppboende och det hände att personalen klampade in utan att knacka. Ibland när Patrik och hans dåvarande flickvän hade sex.

– Det är klart man blir förbannad och frågar vad den personen gör i ens lägenhet. Kan du inte knacka liksom?

I grunden tror Patrik att det handlar om bristande kunskap.

– Många tänker nog inte på att man kan ha sex om man till exempel sitter i rullstol. Förmodligen handlar det om att folk är rädda för att fråga oss handikappade om saker. Jag tycker det är viktigt att dela med mig av vad jag har för sjukdom och om folk vill fråga mig om mitt sexliv så tycker jag det är viktigt för dem att få veta. Det går ju faktiskt att hitta bra sätt att ha sex på även om man är som jag.

Han tillbringar ofta dagarna på en kommunal daglig verksamhet som delar lokal med intressefören-

ingen Grunden, där han tidigare suttit i riksstyrelsen. Grunden arbetar bland annat med att öka förståelsen för personer med intellektuell funktionsnedsättning. Patrik är då och då ute och föreläser på skolor. Han hoppas kunna bidra till att förändra attityder.

Han har varit förlovad fyra gånger, gift en gång och provbor nu med sin flickvän i en servicelägenhet i Malmö. De har känt varandra under flera år och delar ett starkt gemensamt intresse för dansband, vilket också bidrog till att de till slut blev ett par.

– Men sex är inte hela världen. Jag menar det finns så mycket annat också i ett förhållande som är viktigt.

Att prata om sexualitet bland personer med olika funktionsnedsättningar är ofta känsligt, stundtals närmast tabubelagt, och det finns många kunskapsluckor.

– Folk vill inte tänka på att handikappade har sex eftersom de helt enkelt tycker det är äckligt. Det är inte det vackra i traditionell mening. Och jag tror också att ämnet skapar en djup skräck bland människor. Det räcker med en bilolycka för att man själv hamnar i samma situation och den tanken vill man inte tänka, säger Jens Rydström, docent i genusvetenskap vid Lunds universitet.

I ett forskningsprojekt har han och socialantropologen Don Kulick jämfört Sverige med Danmark. På andra sidan sundet förs en mer radikal politik.

– Generellt håller vi oss till prin-

”Det går ju faktiskt att hitta bra sätt att ha sex på även om man är som jag.”

ciper i Sverige. Det görs en del för personer som vill få barn men det är inte lika mycket diskussion kring det mer förbjudna. I Danmark är det mer handling, säger Jens Rydström.

I Sverige är det få inom vården som utbildas i hur de ska bemöta vårdtagarnas sexualitet. Det är svårt att veta vad man som personal väntas hjälpa till med och var gränsen går. Skillnaderna är därför stora mellan och inom boenden när det gäller vilken hjälp som erbjuds. Det finns också en brist på utbildningar inom klinisk sexologi.

– Det har nästan runnit helt ut i sanden, det är jättesorgligt. Däre-

mot finns det många bra sexologiutbildningar men de är ofta väldigt teoretisk inriktade.

Sexualiteten blir ofta något som de handikappade ska klara av själva.

– Det är också svårt att få positiv hjälp kring frågor som handlar om sexualitet och sex, man stänger dörren och låter de boende fixa det själva, säger Jens Rydström.

I Danmark har Socialstyrelsen tagit fram en 60-sidig handbok som är fylld med konkreta exempel, case, tips och råd. Fokus ligger både på fysiska och känslomässiga behov. Ett kapitel i boken handlar

Patrik Rosdahl vill få fler frågor om varför han sitter i rullstol. Först när vi blir bättre på att kommunicera kan fördomar övervinnas, menar han.

om sexupplärning. Det kan till exempel gälla att vårdpersonal för en vårdtagares hand för att visa hur personen kan onanera. I Sverige och i Danmark finns en diskussion om det ligger för nära prostitution.

I handboken ges också råd till hur exempelvis personal kan underlätta för två personer att ha sex med varandra. Ofta anlitas hjälp utifrån, bland annat finns runt 200 certifierade sexualvägledare i Danmark. En av dem är Janne Jaaks, kognitiv terapeut och parterapeut.

Hon bor på Nordjylland, och en vecka i månaden i Köpenhamn, och arbetar över hela Danmark

och sitter även med i styrelsen för sexualvägledarnas riksorganisation, Seksualvejlederforeningen.

Janne beskriver det som att hon hjälper personer att förstå och utforska sin sexualitet. För vissa passar ett vanligt samtal bäst. För andra är det enklare att föra en dialog genom att teckna, spela rollspel, använda fingerdockor, ljud eller foton.

Tillsammans med sin kollega Asgerbo Persson driver hon också projektet Handisex. Nyligen medverkade de i tv-programmet Sexministeriet där programledaren filmades när han fick hjälp av Asgerbo Persson att prova ett sex-

hjälpmedel för personer med funktionshinder.

– Vårt arbete går ett steg vidare än vad man annars gör i Danmark om man jobbar inom den offentliga vården. Vi erbjuder ”praktisk sexhjälp”, med hjälp till onani utan värdering om personen en dag väntas kunna onanera själv, säger Janne.

Frågan är kontroversiell. Men Janne menar att det handlar om klinisk sexologi. Hon betonar att hon och hennes kollegor följer tydliga etiska regler.

– Så kallat ”normala barn” upplever en gradvis utveckling av sin sexualitet under tiden de växer

Janne Jaaks är kognitiv terapeut och parterapeut.

Erika Gustafsson arbetar med projektet ”Fördom och stolthet”.

Foto: MIA BOBZOW

Jens Rydström docent i genusvetenskap vid Lunds universitet.

”Det är helt oansvarigt om man som personal eller anhörig hindrar en person från att leva ut sin sexualitet.”

SEXUPPLÄRNING I DANMARK

► Sexupplärning i en offentlig verksamhet, som att till exempel lära boende att onanera, får bara ske i utbildningssyfte. Att som anställd fungera som sexpartner genom samlag är förbjudet. Lagen tillåter även att vårdpersonal förmedlar kontakt med prostituerade, det finns däremot inget krav på personalen att göra det. Verksamheterna uppmanas också, för att garantera en professionalitet, ta hjälp av fristående sexualvägledare utifrån som utbildar vårdpersonal men även träffar personer med funktionsnedsättningar. Källa: Seksualitet på dagsordenen, Socialstyrelsen i Danmark, 2012.

upp. De får praktiska erfarenheter, övar sig, tittar på lite äldre kamrater, frågar varandra eller föräldrarna och läser på nätet. Barn med svåra handikapp får inte den hjälpen och har inte möjlighet till samma erfarenheter.

Enligt Janne är det vanligt att de vuxna i barnens närhet inte vet vad de ska göra.

– De tänker ofta att det är bäst att skona de här barnen eftersom de inte tror att de kommer få några sexuella partners när de blir stora. Men det är helt fel. Lusten och behovet är något som vi alla har i större eller mindre utsträckning. Det är lika grundläggande som hunger, törst och sömn och det är helt oansvarigt om man som personal eller anhörig hindrar en person från att leva ut sin sexualitet.

En nedtryckt sexualitet kan föra med sig en stark fixering vid något annat, till exempel att en person äter mycket eller blir utåtagerande och våldsamt. Eller så försvinner livslusten.

– I värsta fall begår de sexuella övergrepp mot andra eftersom de inte lärt sig om gränser.

Enligt Janne kan det bli problematiskt om den dagliga personalen är inblandad i den praktiska sexhjälp.

– Jag har aldrig upplevt några hotfulla eller farliga situationer. Men det har funnits tillfällen då sexualiteten blivit mycket intensiv och att det även för mig blivit för mycket. Det är svårt att sätta ord på det men det är viktigt att det aldrig är personer från den dagliga verksamheten som hjälper till med

sexualiteten. Det behöver vara en fackperson utifrån som kommer in och går direkt igen efteråt så att professionaliteten kan garanteras.

Erika Gustafsson är projektledare för ”Fördom och stolthet”, ett projekt som drivs av Forum Skill med medel från Allmänna arvsfonden. De har tagit fram ett diskussionsmaterial om normer kring kärlek och sexualitet som används på dagliga verksamheter, gruppboenden och i särskolan.

Erika vill lyfta hbtq och frågor om vad sexualitet är. Hittills har hon stött på mer fördomar bland anhöriga och personal inom ämnet än hon vågat tro.

– Vi har fått ta del av erfarenheter och berättelser. Bland annat en rektor inom en särskola som sa att de inte hade sexualundervisning för personer som har intellektuell funktionsnedsättning. Hon ”ville inte väcka den björn som sover”. Vi möter ofta liknande åsikter, det känns ibland som att vi befinner oss på 1950-talet.

– Det är ofta som personer som har intellektuella funktionsnedsättningar inte ses som människor med någon sexualitet överhuvudtaget. Och om det skulle finnas en sexuell identitet så förväntas den vara heterosexuell.

Ola Isaksson
redaktionen@hd.se

Foto: Sven-Erik Svensson
sven-erik.svensson@hd.se
042-489 91 79

